

giovanni battista

PERGOLESI

igor peteh

Ars longa, vita brevis

Giovanni Battista je prema geografskom podrijetlu svoje obitelji dodao svojem imenu naziv općine Pergole koja je bila središte srednjotalijanske regije u zaleđu Jadranskog mora. Tako je već na pragu rane mladosti postao poznat kao Pergolesi. U ranom djetinjstvu bio je svjedok smrti dvojice braće i sestre, a i sam je bio slaboga zdravlja. Te strašne činjenice obilježile su njegov ionako iznimno kratak život.

Pergolesijev glazbeni talent bio je vrlo rano prepoznat. Lokalni odličnik i mecena Cardolo Maria Pianetti omogućio mu je temeljito glazbeno obrazovanje u Napulju. Rijetko je tko na početku 18. stoljeća, kao Pergolesi, imao priliku da se sustavno glazbeno školuje. U to vrijeme Napulj je bio jedno od vodećih središta talijanske opere. Ondje su djelovali skladatelji čija se djela redovito i danas nalaze na svim svjetskim koncertnim podijima i pozornicama, kao što su Francesco Durante ili Alessandro Scarlatti, otac poznatijeg mu sina Domenica.

Pergolesi je još tijekom školovanja bio dobar pjevač, violinist i orguljaš. Uzdržavao se tako što je pronalazio plaćene prigode za sviranje i pjevanje. Međutim, stalno poboljšavanje bilo je uzrok njegovoj opravdanoj i stalnoj zabrinutosti za krhko zdravlje. To ga je tjeralo na grozničavo i brzo učenje pa je već kao student skladao svoja rana djela koja smo tek nedavno upoznali putem modernih povijesno obaviještenih izvedbi, npr. oratorij *Smrt svetog Josipa* i opera *La Salustia*. Izvođači na taj način stvaraju potrebno repertoarno osvježanje. Istodobno, od neprocjenjive je važnosti da publika

stekne uvid i saznanja o tome kako je sazrijevao Pergolesijev genij u korelaciji s njegovim kasnijim djelima, ali i ostalim ostvarenjima toga doba.

Djela raznih kompozitora koja je povijest glazbe 'zaboravila', na sličan način dospijevaju na koncertne programe i trajno se zapisuju na nosačima zvuka. Još uvijek ima mnogo djela koja su faktografski popisana, ali još nisu snimljena ni izvedena. Srećom, s Pergolesijem je ponešto drugačije. Njegova 'glavna' djela stalno su na repertoaru, pa i neka manje poznata djela silom inercije pomalo pronalaze put do izvođača i publike.

Pergolesijevo ubrzano sazrijevanje i stvaranje fenomeni su čudesnog vremenskog 'sažimanja'. Najvažnija djela skladao je između svoje 19. i 26. godine, odnosno između 1730. i 1736. godine. U tom je posljednjem razdoblju života napisao čak četiri *opere serie*, tri *opere buffe*, dvije mise te šest sakralnih djela.

Opera buffa La serva padrona ili *Služavka gospodarica* najpoznatija je i najčešće izvođena Pergolesijeva opera koja uvijek iznova osvaja publiku zbog mladenačke radosti, vedrine i jednostavnosti. Čim je počelo njezino izvođenje, *Služavka* je već tada snažno utjecala na svekoliku talijansku operu. Osim toga, upozorila je na Pergolesijev genij, a time i na druga njegova djela, osobito sakralna. Pergolesijeva *Stabat Mater* jedno je od najsnažnijih djela cjelokupne duhovne glazbe. Začuđujuća je činjenica da su vrcava i profana *opera buffa Služavka gospodarica* i ozbiljna duhovna skladba *Stabat Mater* djela istoga skladatelja. Prisjetimo se latinske izreke koja kao da je namijenjena Pergolesiju: *Media vita in morte sumus* - Usred života vrebam smrt.

Nažalost, tako je bilo i s Pergolesijem, koji je *Stabat Mater* završio neposredno prije smrti. Tekst te tužaljke postao je, zahvaljujući njemu, neka

vrsta matrice za buduće skladatelje koji su odlučili uglazbiti taj tekst. Međutim, ni jedno kasnije djelo prema snazi ekspresije i umjetničkom dojmu nije zasjenilo Pergolesijevu *Stabat Mater* koja je apsolutni 'rekorder' po neusporedivom broju snimljenih interpretacija.

Kao što je već rečeno, Pergolesi se od malih nogu borio s krhkim zdravljem. Nagovještaj prerane smrti osjetio je mnogo prije nego što je skladao *Stabat Mater*. O tome zorno svjedoči i dječja pjesma *Gdje je onaj cvijetak žuti* koja slovi kao najstarija dječja balada u povijesti glazbe. Tekst pjesme majstorski su preveli na hrvatski jezik Truda Reich i Janko Žganjer. Skladba se nalazi u zbirci *Male pjesme velikih majstora*. To je veličanstvena i jedinstvena *opuscula musica* - kolekcija malih glazbenih bisera - plemenita djela ispričana tekstem i glazbom. Zbirka je kod nas prvi put tiskana davne 1955. godine, a Truda Reich i Janko Žganjer ujedno su i birali pjesme. Iz obrazovnih razloga svi su tekstovi u zbirci prepjevani na hrvatski jezik jer je zbirka bila namijenjena glazbenom obrazovanju osmoškolaca. Tekstovi su originalno na jezicima zemalja iz kojih su potekli autori: na talijanskom, njemačkom, francuskom, ruskom... Mi tada nismo ni razmišljali o tome da skladatelji čija se djela nalaze u zbirci: Pergolesi, Bach, Beethoven, Mozart, Schubert, Schumann, Čajkovski - nisu uopće pisali na hrvatskom jeziku! To najbolje potvrđuje činjenicu koliko su riječi i glazba u toj zbirci prirodno povezani. Djeca uživaju u tom svojem 'proljeću života', rukovodeći se iskrenom i ograničenom logikom u skladu sa svojim malim, naivnim ali neiskvarenim pogledom na svijet. Mnoge crtice iz toga razdoblja često ostaju trajno i snažno urezane u naše pamćenje. Kad odrastemo i ostarimo, pouke i poruke iz djetinjstva koje su bile skrivene u jednostavnoj i plemenitoj glazbi, iznenada, nenajavljene, iskrnu u našim mislima i potaknu sjetu i promišljanje o životu.

*Gdje je onaj cvijetak žuti, što ga cijela šuma zna?
Gdje se skriva, zašto šuti, zar ga što uvrijedih ja?
Nek' me vodi labud bijeli kojeg pozna šumski svijet.
Vjetar šušti, grane dira, pita cvijet gdje sniva sad.

Još mi srce nema mira, dođi, cvijete, smiri jad.
U njem' boje Sunca ima, što nam divni dade maj.
Il' nek' hladni vjetar veli gdje je taj moj mali cvijet.
Ide jesen, dođe zima, vene cvijet, svoj nađe kraj.*

Stabat Mater je majstorov pozdrav sa životom. Prema snazi ekspresije sličan je Mozartovu *Requiemu*. Oba su genija svojim glazbenim testamentima predala duše Bogu i vječnosti. Oba nas djela ozbiljno opominju da je život kratak i da smrt svojom prikrivenom prisutnošću prijeti svakome. Razmišljanje o smrti je neizbježno i neusporedivo intimno iskustvo. Smrt nam začinja svakodnevicu, bilo kao posljedica bolesti, bilo zbog nekog drugog razloga. Iskustvo smrti je neprispodobivo u vrijeme 'punog' života i zdravlja, ali geniji glazbe nas na tu prolaznost podsjećaju svojim besmrtnim djelima. To je svojevrsni *Memento mori* koji mnogi često brže-bolje tjeraju iz svoje svijesti.

Potaknuti svojim okrutnim sudbinama, Pergolesijevu *Stabat Mater* i Mozartov *Requiem*, uz ostala djela iste vrste, krasi jedinstvena uzvišenost i snaga poruke koja je bez usporedbe! Slušajući ih, svatko od nas ipak mora zastati, razmisliti i suočiti se s činjenicama svojega života. Pri tome uopće nije važno hoćemo li to priznati sebi, hoćemo li to uopće izreći naglas ili ćemo se praviti da to ignoriramo. U misteriji dihotomije i neravnopravnoj borbi života i smrti, svjedoci smo jedinstvenih inspiracija koja je na stvaranje nagnala Pergolesija i Mozarta, ali i mnoge druge umjetnike.